

I INLEIDING

Dit vele malen herdrukte boek van de als 'evangelisch-orthodox' te kwalificeren theoloog John R.W. Stott is vol en rijk van inhoud. In feite een Christologie + Soteriologie. Christus' kruis wordt als beheersend centrum van openbaring en geloof aan ons voorgehouden. Tevens wordt aangegeven hoe vanuit dit centrum de draden uitgaan naar alle facetten van het christelijk leven.

De lezing van dit boek is een hartverwarmende aangelegenheid, omdat de echt-evangelische geloofsbetrokkenheid van de auteur op zijn onderwerp duidelijk voelbaar is. Tegelijk komt een zeer diepgaande theologische eruditie duidelijk naar voren. Een combinatie die men lang niet altijd aantreft. Vele passende citaten verlevendigen het geheel en verhogen het hymnische element, waarin de drempel tussen bezinning en lofprijzing vaak en op gelukkige wijze wordt overschreden.

In zijn ijver de alles beheersende invloed van het kruis in het licht te stellen gaat de schrijver zo ver, dat hij - vooral in het vierde hoofdstuk - tot uitvoerige excursen komt, waarin de houding tegenover de overheid, het standpunt inzake de oorlog, het leven in het lijden van deze wereld behandeling ontvangt. Hier worden de 'verbindingslijnen' met het centrale thema naar mijn smaak wel eens zo lang, dat samenhang en helderheid schade ondervinden.

Deze volheid en breedheid brengt voor een bespreking ... grote moeilijkheden met zich mee. De lezing moet binnen bepaalde perken blijven, willen we niet in de zee verzinken. Verschillende wegen staan hier voor ons open.

We zouden kunnen streven naar volledigheid en evenwichtigheid en met het oog daarop het boek zoveel mogelijk op de voet kunnen volgen. Het grote bezwaar van deze methode is, dat zij leiden zou tot een tamelijk kleurloos excerpt, waarbij aan de inhoud toch geen recht wordt gedaan.

Een andere methode is, dat we belangrijke punten, in het boek besproken, als uitgangspunten kiezen om aan de hand daarvan het boek als het ware te ondervragen. Dan ontstaat een 'mixture' van onze interesse-punten en Stott's opzet. Het grote bezwaar is dan natuurlijk, dat het boek als het ware wordt scheefgetrokken naar onze 'items' en een 'hergroepering' ondergaat naar de zaken die ons het meest van belang lijken.

Toch kies ik de tweede methode. Ik overweeg daarbij, dat reeds verscheidene malen - in verband met H.Wiersinga, V.Brümmer, J.Moltmann - de belangrijke zaak van de 'anselmiaanse' verzoening-doorvoldoening in discussie is gekomen, welke zaak in onze behandeling dus een bijzondere beklemtoning waard is.

Een aparte vermelding verdient nog de zeer brede oriëntatie van de auteur op het terrein van de theologie, waarbij Oudheid, Middel- en Nieuwere eeuwen, Moderne- en Modernste tijd op bewonderenswaardige wijze alle vertegenwoordigd zijn. Een kleine greep uit het Namenregister: Augustinus, Ignatius, Irenaeus; Abelard, Anselmus; J.Calvijn, M. Luther, Th.Cranmer, H.Grotius, F.Socinus; F.Nietzsche; K.Barth, H.Berkhof, G.C.Berkouwer, E.Brunner, R.Bultmann, O.Cullmann; Harvey Cox, M.L.King, K.Kitamori, J.Moltmann, C.S.Lewis, G.B. Shaw, E.Wiesel.

Opvallend is, dat de auteur steeds op zoek is naar het 'bruikbare' bij de door hem geciteerde theologen en wijsgeren. Naar mijn gedachte combineert hij daarbij wel eens niet-combineerbare elementen. Zo lijken mij Anselmus en Moltmann niet bijeen te voegen, ook niet als wederzijdse aanvullingen!

Nu is het de hoogste tijd voor een meer inhoudelijke benadering!

In een aantal hoofdstukjes wil ik de belangrijkste onderwerpen bespreken. Daarbij geef ik eerst weer wat de mening van Stott is. Daarna volgt enig commentaar en hier en daar een aanvulling. Vanwege de door mij gevolgde ietwat 'selectieve' werkwijze dient met grote nadruk te worden gezegd, dat mijn bespreking de lezing van het boek zelf allerminst kan vervangen. Men leze het boek met aandacht!

— II GOD SUBJECT OF OBJECT VAN DE VERZOENING?

1. God als AUTEUR.

Stott bespreekt uitvoerig 2 Kor.5:18v. "En dit alles is uit God, die door Christus ons met Zich verzoend heeft en ons de bediening der verzoening gegeven heeft, welke immers hierin bestaat, dat God in Christus de wereld met Zichzelf verzoenen_{de} was, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen, en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd". Duidelijk blijkt hier dat God de AUTEUR van de verzoening is (196v.). Het verzoeningswerk komt voort uit de LIEFDE van God - Joh.3:16 "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft...." (151). Telkens komt het "geven" en "zenden" met God als subject naar voren - ook Gal.4:4.

Uit het feit, dat in God het "reddende initiatief" te vinden is volgt met alle duidelijkheid, dat we de gedachte, dat Christus God door zijn lijden en sterven als het ware g e d w ò n g e n zou hebben ons aan te nemen, met kracht moeten verwerpen. God mag nimmer worden de 'duistere figuur op de achtergrond'! (150).

Nu leidt de beklemtoning van het auteurschap van God vele theologen tot de gedachte, dat - 'dus'! - de voorstelling, dat Christus "Zichzelf in onze naam voor zijn Vader gesteld heeft om diens toorn te stillen met volledige genoegdoening" (Art.21 NGB.), moet worden verworpen, omdat God hier toch weer als OBJECT naar voren zou komen en de verzoening op Hem gericht zou zijn in plaats van uit Hem voortkomend. Als God verzoent, dan kan Hij toch niet tegelijk verzoend w ò r d e n ! Of deugt het dilemma in feite niet?

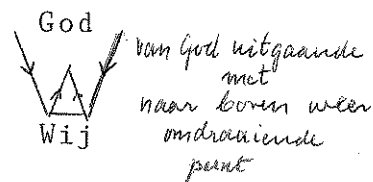
2. VERZOENING OOK OP GOD GERICHT

Stott gaat goed en evenwichtig te werk. In een bespreking van "hilaskomai - kipper" wijst hij op Num.16:41-50, waar het "verzoening doen over het volk" (47) duidelijk in verband staat met de "toorn" des Heren (46) en dus de betekenis heeft van: "Gods toorn stillen". Nadruk wordt gelegd op Rom.3:25 "Hem heeft God voorgesteld als zoenmiddel, door het geloof, in zijn bloed". Enerzijds komt ook hier weer duidelijk het 'reddingsinitiatief' van God naar voren - "God heeft Hem gepresenteerd". Anderzijds maakt de gehele context ons duidelijk, dat Christus door zijn bloed voor God de weg opende om hen, die gezondigd hebben, door de wet veroordeeld zijn en de heerlijkheid Gods moeten missen (23), zijn vrijspraak te doen horen op het geloof in Christus. "Rechtvaardiging ZONDER werken der wet" - het grote thema hier - maakt het ons onmogelijk "zoenmiddel" te verklaren in de richting van een geestelijke en morele verandering in ons mensen, hoezeer deze verandering als effect van de vrijspraak zijn plaats zal krijgen. "Hilaskomai" en verwante woorden hebben ook in het NT. de betekenis van 'toorn stillen'. Het middel daartoe is het door God zelf geschonken bloed van de Middelaar! (168vv.). Vervulling van Lev.17:11 "Want de ziel van het vlees is in het bloed en Ik heb het u op het altaar gegeven om verzoening over uw zielen te doen, want het bloed bewerkt verzoening door middel van de ziel". Ook hier weer beide zijden: Het initiatief is geheel aan God. Maar het in-de-dood-uitgestorte-leven (bloed) opent de weg, waarlangs zijn vergeving en vrede naar Israël toestroomt.

Het is hier de plaats in te gaan op wat Stott de theorie van "morele beïnvloeding" noemt, onder ons beter bekend als de theorie van de "subjectieve verzoening" (217vv.). Hieraan zijn de namen van Abelard (1079-1142), Socinus (1539-1604; 141), in de moderne tijd

H.Rashdall, in onze 'omgeving' H.Wiersinga verbonden. Deze theorie houdt in, dat Christus' kruislijden niet moet worden opgevat als een op God gericht en aan God gebracht zoenoffer voor de zonden, maar als een op ons gericht blijk van de hoogste liefde, waarin ons de kracht toestroomt tot berouw, bekering en geloof, op grond van welk berouw en geloof God ons dan zijn vergeving en vrede kan schenken. Ons berouw als GROND voor vrijspraak en vergeving. Van een stillen van Gods toorn, een dragen van de zonde-straf is hierbij geen sprake. Alleen ons ongeloof, onze Vijandschap, onze zondeliefde zijn hier aan de orde. Zij worden door het sterven van Christus en de daarin geopenbaarde liefde-kracht overwonnen - Christus' dood als "schokeffect" bij H.Wiersinga; stoot tot een als het ware in het positieve omgekeerde Judas-ervaring! Tegen deze theorie en de daarin gelegen ontkenning van Gods eis- van-genoegdoening hebben we hierboven al het één en ander aangevoerd. We willen nog doorgeven een scherpzinnige gedachte van Stott: Het kruis moet een 'objectieve' betekenis hebben om ons berouw en geloof te kunnen opwekken. Deze betekenis gaat vooraf aan het effect in ons. Als iemand in een brandend huis omkomt zal dat mij alleen tot bewondering en dankbaarheid kunnen brengen als het evident is, dat de bedoelde persoon in een reddingsactie bezig was. Anders zal ik zijn dood eerder aan roekeloosheid toeschrijven! Waarin was nu Christus' reddingsactie gelegen, vóórdat zijn kruis kracht tot geloof en bekering kon worden? Het lijkt wel of de bedoelde theorie toch weer 'leentjebuurt' speelt bij de orthodoxe gedachte! (220).

Tenslotte de conclusie. Het gestelde dilemma is onzuiver. In de woorden van A.F.N.Lekkerkerker in "Het evangelie van de verzoening" (BBB-serie, Bosch en Keuning NV., Baarn 1966, 123): "Hij (God) neemt het initiatief tot de "katallagè" (herstel van de geschonden relatie). Maar in het gebeuren van de "katallagè" geschiedt de "hilasmos" (verzoening door toorn-stilling, voldoening) voor zijn aangezicht". Gewezen wordt op Hebr.2:17, waar van Christus gezegd wordt, dat Hij als de ware Hogepriester de zonden van het volk verzoent "bij God". Wanneer we de 'richting' van de verzoening willen tekenen, zoals dat in TSB-verband al eerder gebeurd is, dan zijn de beide eerste tekeningen niet toereikend en moeten we de derde tekening verkiezen:



— III HET KRUIS ALS ZOENOFFER

• 1. Offer-terminologie

Verwezen wordt naar Ef.5:2, waar gezegd wordt, dat Christus Zich voor ons heeft overgegeven als offergave en slachtoffer. De uitdrukking "peri hamartias" in Rom.8:3 legt een duidelijke link naar het OT-zondoffer of -zoenoffer. Ook Hebr.9:14. Christus dus als vervulling van het OT-zoenoffer. (134v.)

• 2. Substitutie

Substitutie = Plaatsvervanging speelt in het Offer een duidelijke rol. De offeraar moest, alvorens het offerdier te slachten, zijn hand op de kop van het dier leggen (Ex.29:10,15,17,19; Lev.1:4; 3:2,8;). Daarmee 'identificeerde' de offeraar zich met het dier, terwijl het geboden gebaar ook wel als 'zonde-overdracht' wordt uitgelegd. Een 'voorbode' van de in het NT. in verband met het kruis van Christus veelvuldig voorkomende voorzetsels "anti" en "huper" = in plaats van / ten behoeve van (ons zondaren). Leven wordt gegeven voor het leven van de zondaar. (137v.)

• 3. Losprijs

In dit verband wordt ook verwezen naar Mt.20:28, waar Christus zegt zijn leven te zullen geven als "losprijs - "lutron" - voor velen".

"Lutron" staat in de traditie van de OT-lossing - zie de voorschriften van Lev.25:25-28; zie ook Ruth 3 en 4. De zin van "schuldbetaling op zich nemen" is hier duidelijk. Christus betaalde, droeg de zonde-straf voor ons, in onze plaats. (176v.).

4. Christus ons Paaslam

Verwijzing naar 1 Kor.5:7 "Want ook ons paaslam is geslacht, Christus". Christus' bloed als vervulling van het reddende offerbloed, dat de Israëliet mocht uitsmeren aan de beide deurposten en de bovendorpel van zijn huis, om verschoond, "gepasseerd" te worden in de oordeelsvoltrekking van de Here over Egypte (Ex.12:7,13) (258).

Het kan duidelijk zijn, hoe onmisbaar het Oude Testament is om het offer van Christus recht te verstaan. De NT-schrijvers putten dan ook voortdurend uit de OT-bron. Zie vooral de Hebreeënbrief. Zie Art.25 NGB.! Alle elementen in Christus' offer vinden hun 'voorafschaduwing' in de OT-offers.

Ook in verband met de reeds besproken theorie van de "subjectieve verzoening" is het van veel belang de samenhang van OT. en NT. te bedenken. De gedachte, dat het offer op ons gericht zou zijn om in ons berouw en geloof te bewerken, is in OT-licht eenvoudig absurd te noemen. Zou iemand willen opmerken, dat het overwegen van de institutie van het offer toch ook de Israëliet tot geloof en berouw kon bewegen, dan moet men stellen (zoals reeds werd opgemerkt), dat dit stellig waar is, maar alleen door de objectieve betekenis die alleréérst aan het offer is toe te kennen: God redt het leven van de zondaar door de aanvaarding van het 'substituërende' leven van het offerdier. Zonder deze voorafgaande betekenis is noch het gezicht op de ernst van de zonde, noch het gezicht op Gods vergevende genade mogelijk!

Men krijgt nogal eens de indruk, dat bij voorstanders van de genoemde theorie niet de exegese hun opvatting omtrent Gods liefde en Gods gerechtigheid bepaalt, maar dat - omgekeerd - een vooropgestelde opvatting omtrent wat Gods liefde wel en niet kan en mag de exegese van de Schrift bepaalt. H.Wiersinga geeft in zijn boek "Geloven bij daglicht" openlijk toe, dat hij aanvankelijk meende als nauwgezet exegeet binnen het raam van de Schriften te kunnen blijven - in zijn dissertatie "De verzoening in de theologische discussie" -, maar dat hij later moest inzien, dat hij niet binnen deze perken kon blijven.

IV HET S M E T T E L O Z E OFFER VAN CHRISTUS

Ook deze aan Hebr.9:14 ontleende kwalificatie van Christus' offer vindt zijn voorafschaduwing in het Oude Testament. De offerdieren vormden immers een onderafdeling van de REINE dieren en moesten ZONDER GEBREK zijn. Er is geen sprake van, dat God het al goed vond, als er maar bloed vergoten werd. Dat wordt ook aangetoond door het verschrikkelijke oordeel van de Here over Nadab en Abihu, die "vreemd vuur" voor het aangezicht des Heren brachten (Lev.10:1). De fysieke voorafbeeldende voortreffelijkheid vindt zijn vervulling in de smetteloze heiligheid, in de zondeloze toewijding aan God van Hem, die Hogepriester en Offer in Zichzelf verenigt. Deze heiligheid moest het te brengen offer geheel en al bepalen en kwalificeren, wilde het inderdaad verzoening kunnen bewerken.

1. Lijden - Gehoorzaamheid - Liefde

Zoals we zagen wijst Stott erop, dat we niet mogen denken, dat de Vader door het offer van Christus als het ware gedwongen werd ons vergeving en vrede te schenken. Zeer terecht wijst hij ook op de andere zijde: Jezus Christus bracht zijn offer niet gedwongen, tegen wil en dank. Hij deed dat vrijwillig en in volle liefde. Het werkwoord "paradidonai" = overgeven, overleveren wordt zowel van de Vader als van de Zoon gebruikt - respect. Rom.8:32 en Gal.2:20 (151). De vrijwillige gehoorzaamheid van Jezus komt ook duidelijk naar voren in Joh.10:17v. "Hierom heeft Mij de Vader lief, omdat Ik mijn leven

afleg om het weder te nemen. Niemand ontnemt het Mij, maar Ik leg het uit Mijzelf af. Ik heb macht het af te leggen en macht het weder te nemen; dit gebod heb Ik van mijn Vader ontvangen" (60v.). Ook wordt in dit verband verwezen naar Hebr.10:9 x Ps.40:8 "Zie, hier ben Ik om uw wil te doen" (151).

Prachtig komt het verband "vrijwilligheid - gehoorzaamheid - liefde" uit in Joh.4:34 "Mijn spijze is de wil te doen van Hem, die Mij gezonden heeft, en zijn werk te volbrengen"!

We mogen deze wonderlijke heiligheid niet zien als een 'luxe' bovenop het vereiste offer, maar als een wezenlijk vereiste voor de door de Schriften betuigde "Smetteloosheid"!

Een bijzonder diep gaande onderwijzing omtrent de vereiste smetteloosheid van Christus' offer ontvangen we in het Vierde Kruiswoord: "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten" - Mt.27:46 e.parr.. Terecht spreekt Stott van "a cry of r e a l dereliction" (81). De duisternis op Golgotha spelt de afwezigheid-in-toorn van de Vader, van Wie immers geldt, dat Hij licht is en dat er in Hem in het geheel geen duisternis is - 1 Joh.1:5.

We zien de menselijke schuld: Toen de eerste Adam "in ere" was, in de gemeenschap van Gods liefde, heeft hij opstandig God verlaten (Zie Art.14 NGB.). Zijn zonde komt daarin het meest duidelijk naar voren, dat hij nooit antwoord kan geven op Gods vraag: "O mens (Adam), waarom hebt gij God verlaten?" Hoe wordt deze schuld geboet? Doordat de tweede Adam in de verschrikking van de God-verlatenheid, waarin de eerste zich had gestort, in een volmaakt liefdevol en gehoorzaam vasthouden van God deze vraag als het ware retourneert: "Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?". Nu is Gods vraag aan ons als het ware opgevangen en de schuld geboet!

Lijden - gehoorzaamheid - liefde! Zulke een Middelaar en zulk een offer hadden wij ook nodig, omdat God het zo eiste!

Een uiterste vervulling van de OT-regel, dat het God maar niet gaat om uitstromend bloed op zichzelf, niet om doodslijden op zichzelf, maar om het REINE offer ZONDER GEBREK, om het SMETTULOZE offer, dat in zich draagt het ongebroken verband van vrijwilligheid-liefde-gehoorzaamheid-lijden-sterven.

Als Petrus zegt, dat wij niet met vergankelijke dingen, zilver of goud, zijn vrijgekocht, maar met het kostbare bloed van Christus, als van een onberispelijk en vlekkeloos lam (1 Pt.1:18v.), dan toont hij ons daarmee tegelijk de onmisbaarheid en de ontoereikendheid van de metafoor-van-schuldbetaling. Wij kunnen die nutteloos maken door haar te vangen in een gesloten circuit, waarin schuldeiser en schuldenaar in een totaal koud-zakelijke relatie tot elkaar staan. Dat doen we als we Gods vergeldende gerechtigheid maken tot een kil abstractum, waarin zijn liefde geen plaats kan vinden!

2. Gods eis: Eis van gerechtigheid en liefde

Wanneer de Here vrijwillige gehoorzaamheid en liefde eist in het offer van Christus, dan is deze eis te herleiden niet alleen tot Gods vergeldende gerechtigheid maar ook tot Gods liefde. Ook in de eis van voldoening aan Gods zeer strenge gerechtigheid komt uit, dat God liefde is (1 Joh.4:8). Het was ook voor Christus eis deze liefde te blijven geloven, toen God Hem voor dat geloof alle ~~ank~~knopingspunten ontnam en Hem stortte in een reële God-verlatenheid! (waardoor Jezus ook volkomen vervulde wat het geloof wezenlijk in zich besluit: "Zekerheid der dingen die men hoopt en bewijs der dingen die men niet ziet" - Hebr.12:2;11:1).

De verbindingslijn van Christus' vrijwillige gehoorzaamheid-in-liefde en Gods liefde, voor een tijd geheel achter Gods toorn verborgen!

Wat is nu het nut van de hier gegeven overwegingen? Het is van zoveel belang, dat wij valse tegenstellingen en dilemma's te boven komen. Deze dilemma's spelen zulk een grote rol in de thans weer met kracht naar voren komende theorie van de subjectieve verzoening. Het bedoelde dilemma is als volgt te formuleren:

God is òf een God van liefde òf een God van vergeldende gerechtigheid. Als Hij een God van liefde is, dan kan Hij géen genoegdoening eisen. Als Hij genoegdoening eist, dan kan Hij dus(!) geen God van liefde zijn.

Het dilemma is vals! Het is niet te berekenen hoeveel schade dergelijke valse dilemma's het geloof en de theologie berokkend hebben!

— V. WAAROM NIET VERZOENING ZONDER VOLDOENING?

Toen we opmerkten, dat velen ~~naar~~ uitgaan van een vooropgezette opvatting over wat Gods liefde al dan niet kan en mag, zeiden we dat niet uit de hoogte van een rimpelloos orthodox denken. Integendeel, bij al ons streven naar een nauwgezet exegetiseren gevoelen ook wij de kracht van de steeds terugkerende en gedurig doordrenzende vraag "Waarom kan God niet doen wat Hij ons beveelt te doen, namelijk vergeving schenken op berouw zónder de eis van genoegdoening?". Telkens weer dreigt deze vraag toch weer het zicht op Gods genadige liefde af te sluiten. Wat kunnen we hiervan zeggen?

Het hachelijke is hier natuurlijk, dat we zo graag buiten Schrift en Schrift-uitleg óm een bevredigend antwoord willen. Vallen we dan niet onder degenen, die toegeven aan een ijdele ~~enivelle~~-betekenissen van dat woord! - speculatiezucht en die niet willen zwijgen, als de Here zijn heilige mond sluit (Calvijn)? Ook nu zullen we het raam van de Schriften niet mogen verlaten! Alle voorzichtigheid is dus geboden!

° 1. Proeven van antwoord

Stott gaat deze moeilijke vraag niet uit de weg. In het hoofdstuk "Het probleem van vergeving" stelt hij haar aan de orde (87vv.). Zo beknopt mogelijk geven we zijn gedachten weer:

= Stott herinnert aan Anselmus' uitspraak in "Cur Deus Homo": "Non indum considerasti quanti sit ponderis peccatum" = "Nog hebt ge niet *overwogen van hoe groot* gewicht de zonde is". Onze opstand, afval, rebellie tegen God, waarin wij het door Hem gestelde doel totaal missen, weegt onzegbaar zwaar bij Hem, "die te rein van ogen is om het kwaad te zien en die het onrecht niet kan aanschouwen" (Hab.1:13) (87vv.). We zouden kunnen verwijzen naar de haast absurde verhouding tussen de schuld van de dienstknecht bij de koning (10000 talenten) en de schuld van de mededienstknecht bij de genoemde knecht (100 schellingen) (Mt.18:24,28). Daarmee wordt stellig ook duidelijk gemaakt, dat de zonde in de weegschaal van God oneindig zwaarder weegt dan in onze weegschaal (hoe zwaar we het kwaad van onze naaste ook opnemen)! Denk ook aan HC.4/11, waar de zonde getekend wordt als gedaan "tegen de allerhoogste majesteit van God", die dan ook "de zwaarste, de eeuwige straf" verdient. Bij onze vlotte vraag spreken we over een zaak, die we niet kunnen vatten, meten en wegen!

= Stott spreekt ook over de (gebleven) verantwoordelijkheid van de mens (91vv.). Daarbij gaat hij uitvoerig in op de theorie, dat de mens eigenlijk alleen maar een product is van zijn genen, de heersende cultuur, de maatschappij waarvan hij deel uitmaakt. Ook hier kunnen we met Stott instemmen. De mens is naar Gods beeld geschapen, volkomen ingericht op de Verbondsgemeenschap met de Here en op de heerschappijvoering onder God over het geschapene. Na de val blijft God hem daarop aanspreken: Geef rekenschap! Goddelijke Zelfhandhaving èn handhaving van de geschapen mens! Deze vraag om rekenschap kan niet ijdel, leeg zijn. Wanneer de mens moet "verstommen" wacht hem niets anders dan de dood en de duisternis (naar Mt.22:12v.). Stott citeert E.Brunner, die de verantwoordelijkheid een "gave van God" noemt, zodat haar eliminatie de betekenis van de menselijke existentie zou vernietigen (96)! Ook C.S.Lewis komt ter sprake. Hij poneert, dat eliminering van de rechtvaardige vergelding uit ons mensenleven de misdadiger zou beroven van "de rechten van de mens" (101).

= In een uitvoerig betoog over Gods heiligheid, die niet kan 'coëxisteren' met de zonde en op onze "asebeia" en "adikia" (goddeloosheid en ongerechtigheid) reageren moet als "een verterend vuur" (Hebr.12:29).

spreekt Stott ook over de "metafoor van de afstand". Juist in de inrichting van de dienst der verzoening wordt ons de diepte en de ernst van de zonde zo streng ingeprent door het "afstand-motief": het niet-mogen-naderen tot de Heilige! Ex.3:5 (God tot Mozes vanuit het brandende braambos); Ex.19:12 (De Sinaï zelfs niet aanraken); Ex.26:31,36 (De "voorhangsels" voor het Heilige der heiligen en het Heilige van de tabernakel); Lev.16, Hebr.9:7 (Toegang in het Heilige der heiligen alléén voor de Hogepriester, één maal in het jaar, niet zonder bloed). Geboden met uiterst strenge sancties op overtreding! Als God zijn genadebelofte in de Intocht vervult moet het volk een afstand van 2000 ellen tussen zich en de Ark in acht nemen (Jm 34). Ook hierin ziet men een samenvoeging van genadige liefde en gestrenge heiligheid. En ook daaraan ziet men weer, dat het één het ander allerminst uitsluit! (107)

= Te noemen valt ook de van het begin af aan (7) voorkomende en telkens herhaalde these, dat in en door de gekruisigde Christus God zelf in onze plaats is getreden en onze zonden heeft gedragen. De scherpe kritiek op het motief van de Voldoening wordt als het ware opgevangen door het feit, dat de Eiser zèlf het vereiste heeft opgebracht. Het gehele werk blijft in God besloten.

We zullen hierop later nog terugkomen. We zijn van mening, dat het onderscheid tussen Vader en Zoon en daarbij het 'Tegenover' van Christus ten opzichte van de Vader (Art.21 NGB.) niet voldoende in acht genomen wordt (al blijkt Stott op vele plaatsen dit onderscheid en dit 'Tegenover' wel degelijk te zien en te belijden).

* Enig commentaar en een enkele aanvulling

= Het is sterk de vraag, of wij door het bovengenoemde geheel bevredigd zijn. Wanneer dat niet het geval is, moeten we onszelf kritisch bekijken. Hebben wij de God, die Zich in zijn Woord aan ons geopenbaard heeft, niet gedaagd voor onze rechterstoel om Hem te beoordelen naar een uit onszelf tevoorschijn gehaald criterium? Is ons onbevredigd-zijn niet veroorzaakt door het feit, dat Stott terecht weigert de boven geformuleerde 'kwellende' vraag buiten de Schrift om te benaderen? Dat is toch juist in hem te prijzen!

Nu willen we komen tot enkele aanvullende opmerkingen, waarbij we eveneens zullen trachten de perken van de Schrift niet te buiten te gaan!

= In de meer genoemde 'kwellende' vraag treffen we aan een ook door Stott reeds bekritiseerde gelijkstelling van vergeving door God en vergeving door ons (88). We dienen hier op te merken, dat de Here ons in de gelijkenis van de Onbarmhartige Dienstknecht (Mt.18:21-35) ook voorhoudt, dat onze vergeving VOORBEELD en KRACHTBRON mag vinden in de Goddelijke vergeving. ".... en vergeeft elkander; gelijk ook de Here u vergeven heeft, doet ook gij evenzo" (Kol.3:13). De bekende toevoeging van de Vijfde Bede "gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren" (Mt.6:12) is niet een aansporing aan God om ons 'goede voorbeeld' te volgen, maar een door God geëiste belijdenis, dat zijn vergevende liefde door ons ontvangen wordt als een kracht, die tot een passende navolging beweegt. Het centrum van waaruit wij opereren in het vergeven schenken aan onze broeder en naaste is en blijft de Goddelijke vergeving - "In uw vergeving wonen wij" Gz.322:5. De vraag "Waarom doet God niet wat wij hebben te doen?" dient te worden gecorrigeerd in "Doen wij (aan onze naaste) wat God (aan ons) heeft gedaan?".

= De zojuist genoemde gelijkenis wordt evenals die van de Verloren Zoon (Luk.15:11-32) vaak gebruikt als argument tegen de leer van Verzoening-door-Voldoening, omdat in deze gelijkenissen van genoegdoening helemaal geen sprake is. Dit argument ontleent zijn kracht in feite aan een verborgen dilemma: "Of vergevende genade of genoegdoening"! Moeten we hieruit evenwel niet leren, dat Christus' schuldbetaling in het geheel niet 'in mindering' moet worden gebracht op Gods schuldvergevende genade? Naar ons toe is en blijft de vergeving

geheel 'gratis', onverdiende genade-welddaad! De schuldvergeevende liefde van God is immers geheel dezelfde als de genadige liefde, waarin Hij besloot zijn Zoon te geven tot ons behoud (Joh.3:16). Als men niet van tevoren de eis van genoegdoening en de genadige vergeving tegenover elkaar had gesteld als elkaar uitsluitende grootheden, dan was men op dit 'argumentum e silentio' (een argument ontleend aan het niet genoemd worden van een bepaalde zaak) niet gekomen!

= Met de vraag "Kan God niet simpelweg op berouw vergeven?" spant men ook feitelijk het paard achter de wagen! De kracht tōt berouw wordt ons gegeven door de verkondiging van de grote liefde van Christus, die zich voor ons en in onze plaats voor God gesteld heeft om onze straf te dragen en onze schuld te betalen. In dēze liefde en daarin allēn zien we ook als in een spiegel "quanti sit ponderis peccatum nostrum" (van hoe groot gewicht onze zonde is) (Anselmus)!

= Ten overvloede nog een vrij simpele menselijke overweging. Zijn ook ook in onze menselijke samenleving 'genade' en 'recht' niet veel nauwer aan elkaar verbonden dan wel eens verondersteld wordt? Als een zoon zijn vader besteelt en daarover berouw betuigt, dan vergeeft de Vader het hem aangedane onrecht en "laat genade voor recht gelden"! Jawel, maar stel nu eens, dat die 'berouwvolle' zoon wel degelijk in staat is zijn vader financieel recht te doen en hij doet het niet! Dan zal toch de weigering de 'weg van het recht' op te gaan de verzoening verhinderen. Vergeving blijft een 'genade-zaak', maar als 'rechtsherstel' mogelijk is moet die weg ook worden gevolgd. Is het dan niet absurd God verwijten te maken, als Hij een weg van herstel van zijn geschonden recht weet en aanwijst en die weg ook bewandeld wil zien? Komt dat dan in mindering op zijn liefde en genade? Het argument is menselijk, mogelijk al te menselijk! Maar heeft het niet tenminste evenveel rechten als het argumenteren-vanuit-het-menselijke, dat we bij de verwerpers van de Verzoening door Vol-doening tegenkomen?

Hopelijk is hier enige kracht toegevoerd om de verlammeende werking van de 'kwellende' vraag te overwinnen!

— VI CONFLICT TUSSEN GESTRENGE GERECHTIGHEID EN GENADIGE LIEFDE?

Eēn van de hoofdstuktitels in het boek van Stott is, zoals we reeds zagen, "Het probleem van vergeving" (87). Bedoeld is een probleem voor God zēlf! "Hoe kan God zijn heilige liefde tot uitdrukking brengen door zondaars te vergeven zōnder zijn heiligheid te compromitteren en zijn heiligheid door zondaars te berechten zōnder zijn liefde te frustreren" (88). "Aan het kruis werden goddelijke genade en gerechtigheid in gelijke mate tot uitdrukking gebracht en voor eeuwig met elkaar verzoend" (89).

Verkeerden liefde en gerechtigheid dan met elkaar in conflict? In de lijn van de hier door Stott geponeerde "verzoening" zegt hij verderop in zijn boek, dat de bijbel niet bang is voor anthropomorfismen, waarin aan God de conflicterende emoties van een vader ten opzichte van een ongehoorzaam kind worden toegeschreven, zulks onder verwijzing naar het zeer bewogen woord in Hos.11:8v. "Hoe zou Ik u prijsgeven, Efraïm, u overleveren, Israël?". Hij komt vervolgens tot een voortreffelijke aan E.Brunner - "Der Mittler" - ontleende formulering: "Het dualisme van heiligheid en liefde, van genade en toorn kan niet worden opgelost, veranderd in ēēn synthetische conceptie, zonder dat men tegelijkertijd het diep-ernstige karakter van de kennis van God, de realiteit en het mysterie van openbaring en verzoening vernietigt" (129vv.).

Daarna poneert Stott ook weer, dat liefde en gerechtigheid in Christus' kruis identiek waren, of ten minste alternatieve expressies van dezelfde realiteit (131). Wat wij als mensen niet kunnen vatten in een begripssynthese is toch ēēn in God! Want "God is een God van vrede, innerlijke rust, niet van verwarring" (131).

"Probleem", "verzoening van beide eigenschappen", "dualisme" zijn dus gerelateerd aan ons menselijk bevattingsbereik, maar niet aan wat wezenlijk in God present is. Dat geeft toch wel moeite!

* 1. Heilshistorisch en Ontologisch

In de eigenaardige heen-en-weer-redenering van Stott zien we een confrontatie tussen twee benaderingen, de heilshistorische en de ontologische. De eerste benadering richt zich op de in de geschiedenis voortgaande openbaring van God en draagt daardoor een dynamisch karakter. De tweede distilleert uit de Schrift de gegevens, die inzicht verschaffen in wat voor God wezenlijk is, en vraagt naar het eeuwige "zijn" van God. Zij draagt daardoor een statisch karakter. Het is goed de eerste benadering te kiezen, waarbij men ervoor moet waken, dat God niet in de geschiedenis opgaat. Bij de tweede benadering dreigt men telkens weer de geschiedenis tot iets onwezenlijks te degraderen. Wat heeft de keuze voor de heilshistorische benadering nu concreet te betekenen voor het onderhavige punt?

* 2. God niet "in Zichzelf" maar als Verbondsgod in de geschiedenis

Eerst moeten we formuleren wat we met de (niet erg heldere) term "conflict" willen bedoelen. Onder het "conflict" tussen beide eigenschappen hebben we te verstaan, dat de ene eigenschap de andere verhindert haar volle uitwerking en vervulling in de geschiedenis van het geschapene en de mens te vinden. Met "in de geschiedenis" geven we aan, dat de oorzaak van het "conflict" niet gelegen is in een 'wezenlijke' onevenwichtigheid in God. De oorzaak is gelegen in onze zonde, de grote breker van de harmonie, ook voor de God van het Verbond! Harmonie tussen de beide eigenschappen betekent, dat zij beide, zonder wederzijdse belemmering, haar volle uitwerking en vervulling in de geschiedenis kunnen vinden.

Wanneer de Here in de bewogen uitroep van Hos.11:8v. de voorrang verleent aan zijn barmhartige liefde en niet overgaat tot de volle uitwerking van zijn rechtvaardige gestrengheid, dan kunnen we mijns inziens zonder bezwaar zeggen, dat de harmonie tussen de beide bedoelde eigenschappen van God NOG niet gekomen is! Het woordje "NOG" is belangrijk! "Nog" voorkomt de 'vereeuwiging' van het "conflict". "Nog" honoreert de werkelijkheid en de gelding van de geschiedenis. "Nog" geeft tegelijk aan, dat God niet van de geschiedenis afhankelijk is maar dat Hij haar beheerst en stuurt.

Zo komt God tot zijn eer als de Verbondsgod die in de geschiedenis met zijn volk meetrekt en die de geschiedenis stuurt naar zijn doel.

* 3. Eigenschappen-harmonie in Christus

De harmonie van liefde en gestreng gerechtigheid wordt in het kruis van Christus gerealiseerd. Dat wil zeggen, dat in Hem en in zijn kruislijden beide eigenschappen haar volle uitwerking en vervulling in onze geschiedenis verkrijgen en bereiken. Denk aan de mooie formulering van Art.20 NGB.: "Zo heeft God zijn rechtvaardigheid betoond tegen zijn Zoon, toen Hij de last van onze zonden op Hem laadde, en Hij heeft zijn goedheid en barmhartigheid uitgestort over ons, die schuldig waren en de eeuwige vervloeking verdiend hadden, door in volmaakte liefde zijn Zoon voor ons in de dood te geven en Hem op te wekken ter wille van onze rechtvaardiging, opdat wij door Hem onsterfelijkheid en eeuwig leven zouden hebben".

Wanneer men poneert, dat strenge gerechtigheid en liefde in God 'eigenlijk' en 'ten diepste' identiek zijn, dan komt men er gemakkelijk toe Christus' lijden te degraderen tot een 'uitbeelding' van wat in God eeuwig present is - een zeer platonische formule. Christus heeft werkelijk iets NIEUWS gewerkt in zijn lijden en sterven: Verzoening, Vrede, Harmonie - en dat voor God en mensen!

De sobere uitleg van de bedoeling van de term "conflict" prefereren we boven de term zelf, die strijd en vijandschap suggereert. Art.20 NGB. verbindt "liefde" met "in de dood geven". In ons Hoofdstukje IV poneerden we, dat de liefde als het ware de pen heeft gevoerd in de formulering van de strenge eis-van-voldoening. De term "conflict", door ons al steeds tussen aanhalingstekens gezet, is te hard en te ruw. Zoals anderzijds de term "identiek" het zeer reële verschil van beide ten onrechte weg werkt!

VII "GOD IN CHRISTUS"

Zeer terecht zegt Stott, ^{dat} de Persoon, die aan het kruis stierf, niet de Vader was maar de Zoon. Hij verwerpt in dat verband het Modalisme (de leer die "Vader", "Zoon" en "Heilige Geest" typeert als 'openbaringsmodi' (-wijzen) van de éne God). Ook het aan het Modalisme verwante Patripassianisme (de leer dat het eigenlijk de Vader was die stierf) wordt afgewezen. Ook neemt Stott het op voor Chalcedon in zijn verwerping van het Theopaschitisme (de leer dat God geleden heeft aan het kruis - verband houdend met de gedachte dat Christus eigenlijk en feitelijk maar één natuur had: de goddelijke; vandaar de naam Monophysitisme). Wij behoren de Personen in de Triniteit niet te verwaren, de eeuwige zelfstandigheid van de Zoon niet te negeren, de twee naturen van Christus wél te onderscheiden! (155v.). Dit alles heeft onze volledige instemming. Met verbazing constateren we evenwel, dat het hier zo keurig en juist uiteengezette geheel in het geheel van het boek te weinig functioneert. Althans, zo is ons gevoelen.

1. Schuldeiser = Schuldbetaler

We citeerden reeds eerder de volgende uitspraak: "Evangelische Christenen geloven, dat in en door Christus God onze plaats heeft ingenomen en onze zonden heeft gedragen, stervend in onze plaats de dood, die wij verdiend hadden te sterven" (7). Verderop in het boek vinden we als titel van een sub-hoofdstukje: "God genoegdoening gevend aan Zichzelf" ("God satisfying himself") (123). Voorts citeert Stott met instemming C.E.B.Cranfield, als deze laatste poneert, dat God besloot "het volle gewicht van zijn rechtvaardige toorn te richten tegen Zichzelf in de persoon van de Zoon" (134). Tenslotte citeren we nog de volgende uitspraak: ".... de rechtvaardige liefhebbende Vader vernederde Zichzelf door in en door zijn eniggeboren Zoon vlees, zonde en vloek voor ons te worden" (159).

Onze bezwaren kunnen we als volgt formuleren:

Het onderwerp van de zin "Hij droeg onze zonden, stierf voor ons, vernederde Zichzelf" is de ene maal God (zonder meer), de andere maal zelfs de Vader! De toevoeging "in en door Christus" neemt ons bezwaar niet weg.

De gever van de genoegdoening en de ontvanger van die genoegdoening worden met elkaar gelijkgesteld - "God satisfying himself".

Dit nadert naar mijn gevoelen de verwarring van Personen, die Stott zo keurig verworpen had! Tegelijkertijd nadert dit het afgevozen Modalisme, omdat de namen "God", "Vader" en "Zoon" elkaar in Stott's betoog overlappen en niet 'onderscheidenlijk' gebruikt worden. Daardoor wordt het TEGENOVER van de genoegdoening gevende Zoon ten opzichte van de genoegdoening eisende en ontvangende Vader in hoge mate verzwakt. Men zou hier het "incurvatus in se" ("teruggelopen op zichzelf"; Luther) op God zelf kunnen toepassen!

We ontkennen de wonderlijke eenheid van Vader en Zoon geen moment. Maar het TEGENOVER moet in het rechtsgeding van het kruis duidelijk naar voren komen!

Het Tegenover van Art. 21 NGB, nadert bij Scott de 'monorail', waarin God ..., waarin de Vader ... in en door Christus Zich vernederde, leed en stierf (terwijl Stott ook het Patripassianisme zo ferm verworpen had!).

Ben ik nu bezig met 'muggenzifterij'? Ik geloof het niet. Ik meen, dat juist hier de verklaring ligt van een merkwaardig fenomeen: de grote waardering van de evangelisch-orthodoxe Stott voor Jürgen Moltmann! Of is al het geciteerde - omgekeerd - gevolg van Stott's waardering voor Moltmann?

2. Stott en Moltmann

Zie voor Moltmann mijn lezing "Jürgen Moltmann. Hoofdlijnen van zijn theologie" (20 april 1996).

Kernpunt voor Moltmann is, dat het onverdraaglijk is vanuit het vreselijke wereldleed te moeten opzien tot een God 'daarboven', in

de hemel. De enige 'Theodicee' (rechtvaardiging van God) is hierin gelegen, dat men God kan zien IN het lijden! Dat is dan ook de zin van het kruis! De Verlossingsleer van Moltmann is te zien als een moderne variant van de antieke 'dramatische' Verlossingsleer. We kunnen Moltmann aldus samenvatten: "Verlossing betekent, dat God in Christus ons met al onze ellende in zijn eigen 'geschiedenis' van Incarnatie - lijden - Sterven - Verrijzenis - Volheid heeft opgenomen, zodat we met ons lijden IN God zijn en de Hoop hebben op de volheid van het koninkrijk" (Lezing - 16). Het forensische aspect - Verzoening door Voldoening, Schuldbetaling - ontbreekt geheel! Ook bij Moltmann treffen we enerzijds het onderscheid van Vader en Zoon duidelijk aan, terwijl het veelvuldig gebruik van de naam "God" dat onderscheid ook weer laat vervagen: Wij in het lijden van God; God in het lijden van ons!

Het past geheel in Moltmann's theologie, dat hij instemt met E.Wiesel, als deze tijdens het ophangen van gevangenen in Auschwitz op de vraag "Waar is God?" antwoordt met: "Daar hangt Hij, aan de galg". De link tussen Stott en Moltmann is gelegen in de ook bij Stott waargenomen vervaging van het onderscheid van Vader en Zoon, die we in het gebruik van de naam "God" aantreffen. Ook hij zegt van het antwoord van E.Wiesel: "Zijn woorden waren méér waar dan hij wist (want hij was geen christen)" (335). "De Gekruisigde is de God voor mij" (336). God is onze God, omdat Hij in een grote solidariteit met ons door al ons leed is heengegaan! Hier dient te worden beseft, dat het solidariteitsmotief bij Moltmann GEEN RUIMTE LAAT voor het staan van de Zoon TEGENOVER de Vader, noch voor het STILLEN VAN DE TOORN van de Vader, noch voor het GENOEGDOENING SCHENKEN aan de Vader! Dat zal Moltmann geen zorg zijn! Maar hoe is het met Stott, die met overtuiging en van harte alle ruimte eist voor Satisfactie, Stilling van de toorn, Betaling van de schuld? Is het niet naïef te denken, dat je al die momenten in het raam van Moltmann naderhand nog wel kunt inbouwen?

Hier ligt naar mijn inzicht het zwakste punt van dit goede boek. Hier ligt het zwaartepunt van de kritiek. Het water tussen Anselmus en Calvijn enerzijds en Moltmann anderzijds is veel te diep! De solidariteit van Christus met ons moet op een veel diepere wijze en tegelijk op een veel hoger toon beleden worden. Ik denk aan het klassieke Avondmaalsformulier: "Ja, tot de allerdiepste verworpenheid en angst der hel heeft Hij Zich met lichaam en ziel vernederd aan het kruishout, toen Hij uitriep: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?, opdat wij door God aangenomen en nooit meer - in welk leed ook! - door Hem verlaten zouden worden".

VIII VOLDOENING - VERNIEUWING - OVERWINNING

Stott bespreekt uitvoerig de visie van Gustav Aulen, die zowel de "objectieve" of "legale" opvatting van de Verzoening (Christus' dood als genoegdoening gevend aan de Vader) alsook de "subjectieve" of "morele" opvatting (Christus' dood als kracht tot berouw, bekering, vernieuwing) verwerpt, om vervolgens te pleiten voor de klassieke-christelijke "dramatische" opvatting: Christus in zijn dood als Overwinnaar van de duivel en alle machten van het kwaad. Stott komt dan tot een zeer evenwichtige visie, waarin hij de dilemmatiek (trilemmatiek) verwerpt! In de "objectieve" opvatting geeft God genoegdoening aan Zichzelf (! - zie ons hoofdstuk VII); in de "subjectieve" opvatting inspireert God-in-Christus ons; in de "klassieke" opvatting overwint Hij de duivel. Hij citeert P.T.Forsyth, die spreekt van een "drievoudig koord" en van de "genoegdoening gevende", "wederbarende" en "overwinnende" aspecten van het werk van Christus. (228vv.).

1. Overwinning

Het motief van de overwinning is inderdaad overal present. Een kleine Bloemlezing: Gen.3:15 (verplettering van de kop van de slang); Luk. 11:21v. (de 'Sterkere' - Christus - die de 'Sterke' - Satan - overwint); Hebr.2:14v. (Jezus die aan het bloed en vlees van de kinderen

deel gekregen heeft, "opdat Hij door zijn dood hem, die de macht over de dood had, de duivel, zou onttronen"); Kol.2:15 (De gekruisigde en opgestane Heer "heeft de overheden en machten ontwapend en openlijk tentoongesteld en zo over hen gezegevierd").

De verdediging van de leer van Verzoening-door-Voldoening tegen de "subjectieve" verschraling van Abelard c.s. had zeker niet de bedoeling de verzoening voor te stellen als 'effect-loos' in degenen die haar aanvaardden. Zij werkt door de Geest bekering en vernieuwing in degenen, die haar horen en aannemen. Ook is het zeker niet de bedoeling het element van Overwinning uit te sluiten. Het bezwaar is ertegen gericht, dat het ene aspect steeds weer van het (de) andere wordt geabstraheerd en dat het als 'los verkoopbaar' wordt gepresenteerd onder verwerping van de andere aspecten! Stott brengt ons niet tot een radicale 'contra-verwerpingsactie'! Zo verwijt H.Ridderbos Wiersinga, dat deze laatste zijn variant op de "subjectieve" verzoeningsleer als "effectief" kwalificeert en daarmee suggereert, dat de klassieke leer van Verzoening-door-Voldoening 'effect-loos' zou zijn in hen, die haar aanhangen (Zie H.Ridderbos, "Zijn wij op de verkeerde weg?", in Serie "Theologie & Gemeente", Kok, Kampen 1972 (10vv.)).

2. De verbanden

De drie aspecten van de Verzoening mogen dus niet als 'los verkoopbare' zaken worden beschouwd. Zij staan met elkaar en tot elkaar in een onlosmakelijk verband.

Het is het evangelie van Jezus Christus en Die gekruisigd - in onze plaats en voor onze zonden -, dat ons door de Geest beweegt tot berouw, geloof en nieuw leven!

In het motief van de Overwinning speelt de zaak van het RECHT een grote rol. Als men vraagt WAAROM Jezus door de dood niet kon worden vastgehouden en HOE Jezus de duivel, die de dood als machtsmiddel wist te hanteren, kon onttronen, dan moet men naast het motief van 'de macht van de Sterkere' stellig ook plaatsen het motief van het recht: Nu Jezus het doodsoordeel volledig heeft gedragen aan de eis van Gods strenge recht volkomen heeft voldaan, heeft de dood geen rechten meer op Hem en moet ~~de dood~~ zijn machtspositie, mee tot schade van de hem 'hanterende' duivel, geheel opgeven!

Ook in dit opzicht waarderen we de evenwichtigheid van Stott!

IX LEVEN ONDER HET KRUIS

De verdere bespreking zal in het geheel van de lezing het karakter van een 'Appendix' hebben, omdat we ons nu toch beperken tot een zeer beknopte kritische recensie. Deze betreft het Vierde Deel van het boek (253vv.).

1. Karakteristiek van de christelijke gemeenschap

Het eerste hoofdstukje van Deel Vier heeft de titel "De gemeenschap van Viering" (255vv.). De christelijke gemeenschap wordt allereerst gekenmerkt door "een nieuwe relatie tot God" (256). Deze heeft als kenmerkende trekken: Moed/Vrijmoedigheid ("parrèsia"), Liefde, Vreugde (zich uitend in lofzang). Goed getroffen! Vooral omdat de relatie tot het Kruis van Christus duidelijk en direkt is (256vv.).

In een volgend gedeelte wordt - ook terecht - de viering van het Heilig Avondmaal besproken. Deze bespreking loopt uit op een zeer uitvoerige confrontatie met de Misopvatting onder oudere en - vooral - nieuwere Roomskatholieke theologen. Langs een wel zeer lange weg komt Stott tot de terechte beklemtoning van het "hapax" (éénmaal, eens voor al) van Hebr. 7:27, 9:26 en daarmee in verband tot de terechte verwerping van de gedachte, dat Christus' offer bestendig moet worden en dat de gemeente participeert in de offerhandeling van Christus. Ons offer moet als dankoffer wél van Christus' Zoenoffer onderscheiden worden (Zie ook HC.Zo.30/80). Deze excurs van Stott brengt een hele sfeer-verandering met zich mee: De Bijbelse theoloog verlaat

het terrein van de Bijbelse Theologie en betreedt het gebied van Dogmatiek/Dogmengeschiedenis. Een wat storende 'genre-wisseling' (261 vv.).

* 2. Beginselen van Christelijke Levenswandel

Het tweede hoofdstukje heeft de titel "Zelf-verstaan en Zelf-wijding" (274vv.). De subhoofdstukjes dragen de titels: "Zelfverloochening" (278vv.), "Zelfbevestiging (met de mooie onderscheiding: Wij zijn wel 'onwaardig' maar niet 'waardeloos'; 281vv.), "Zelfopofferende Liefde" (285). Tenslotte volgt een uiteenzetting over de "Sferen van Dienst": Huis, Kerk, Wereld (289vv.). Dit hoofdstukje is goed van compositie en van inhoud. Vooral omdat de relatie tot Christus' Kruis ook hier zeer duidelijk en direkt is.

* 3. Christelijke houding ten opzichte van het kwaad

Het derde hoofdstukje heeft als titel "Onze vijanden liefhebben". Deze titel dekt de inhoud echter niet. Reeds aanstonds wordt de relatie tussen verzoening en tucht aan de orde gesteld (295vv.). Dan volgt een uiteenzetting van de houding die een christen ten aanzien van het kwaad moet aannemen (298vv.). Hij behoort het kwade te haten; hij mag het kwaad niet 'betaald zetten' (zich wreken); hij moet het kwade overwinnen door het goede; het kwaad behoort te worden gestraft (300vv.). Bij dit laatste komt naar voren de taak van Overheid en Staat. In een brede excurs wordt gesproken over de autoriteit van de Staat: Haar oorsprong in God; haar doel in beloning en bestraffing; haar middelen: het zwaard (met aandacht voor het Oorlogsvraagstuk); haar erkenning (met bespreking van 'burgerlijke ongehoorzaamheid' en 'het recht van opstand' (302vv.). Hier stapt Stott over van het terrein van de Bijbelse Theologie naar dat van de Ethiek en worden de verbindingslijnen met het Kruis van Christus te lang en zelfs onherkenbaar. Een chaotisch hoofdstukje!

* 4. Leven in Wereldlijden

Het vierde hoofdstukje draagt de titel "Lijden en Glorie" (311vv.). Ook dit hoofdstukje draagt bij al het goede dat gezegd wordt een nogal chaotisch karakter. De oorzaak daarvan is mede gelegen in het feit, dat te weinig onderscheid wordt gemaakt tussen het lijden-om-Christus'-wil, het lijden-vanwege-het-Christelijk-geloof enerzijds en het lijden in het algemeen anderzijds. Weer worden daardoor de verbindingslijnen met het Kruis van Christus te lang en onduidelijk en ondervindt de titel van Deel Vier "Leven onder het kruis" (als de 'koepel' waaronder alles vallen moet) een grote vervaging en uitbreiding. In algemene termen wordt "het probleem van het lijden" besproken (312vv.). Het is waar, dat het Kruis van Christus in elk lijden aan de gelovige kracht tot geduld geeft (315vv.) en dat God ons door het lijden brengen wil tot "gerijpte heiligheid" (316vv.). Ook is het waar, dat Paulus alle lijden verdraagt om het evangelie te kunnen blijven verkondigen, zodat zijn lijden de zaak van de uitverkorenen dient (2 Tim.2:8vv.; 320vv.). Deelhebben aan het lijden van Christus mag ons blijdschap geven, omdat het onze hoop mag richten op gemeenschap met Hem bij de openbaring van zijn heerlijkheid (1 Pt.4:13v.); de Hoop op de glorie! (322vv.). In een bespreking van het Boek Job wordt het probleem van het lijden weer voor onze aandacht gesteld. Job kiest aanvankelijk de weg van zelf-medelijden en zelf-handhaving. De vrienden dringen hem de weg van zelf-beschuldiging op. Elihu dringt aan op zelf-discipline. God zelf tenslotte brengt Job tot een algehele zelf-overgave. In de uiteenzetting van zijn ondoorgrondelijke macht en grootheid laat de Here Job zien, dat het REDELIJK ("reasonable") is in God te (blijven) geloven (326vv.). Ziet men hierover verwantschap met C.S. Lewis? In het laatste subhoofdstukje haalt Stott de band met het Kruis van Christus nauwer aan. Hij kiest daarvoor de weg van J.Moltmann. Ik moet kunnen zeggen: "In al mijn lijden vind ik God, ben ik in God, is God in mij!" (329vv.). We hebben deze 'oplossing' al besproken en betreurd.

— X TENSLOTTE.....

Het veelomvattende van het boek van Stott komt duidelijk naar voren in de prachtige samenvatting die hijzelf geeft:
Het kruis is de GROND van onze RECHTVAARDIGING,
..... het MIDDEL van onze HEILIGING,
..... het ONDERWERP van ons GETUIGENIS,
..... het OBJECT van ons ROEMEN. (350v.).

Een vol en rijk boek! Soms - vooral in Deel Vier - TE vol en TE rijk!
Een boek in de sfeer van de Bijbelse Theologie, voorafgaande aan- en soms overgaande in- een dogmatisch werk.
Dinerende plaats voor Schrift en Schriftuitleg, ook in de confrontatie met anders gevoelende theologen en wijsgeren.
Een evangelisch-christelijk werk in de beste zin die deze typering kan hebben.
Het is goed dit boek erbij te nemen, als we ons hebben te verdiepen in de "Locus de Christo" en in de "Locus de Salute".
Een verfrissende en stichtende koele dronk in het dogmatisch land, dat - nogal eens - dor en mat van droogte brandt!

Papendrecht, 13 augustus 1996

H.SMIT